

Rigmor Söderberg

Från: Monica Engström <monica.engstrom@regeringskansliet.se>
Skickat: den 16 januari 2024 17:08
Ämne: Dnr U2024/00081 Remiss av promemorian Ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för personer inom bristyrken
Bifogade filer: Remissmissiv Promemoria Ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för personer inom bristyrken.pdf; U2024_00081 Promemoria Ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för personer inom bristyrken.pdf

Uppföljningsflagga: Följ upp
Flagga: Har meddelandeflagga

Kategorier: Rigmor
AppServerName: p360_prod
ArchiveStatusCode: 3
DocumentID: RR 2024-11:01
DocumentIsArchived: -1

Du får inte e-post ofta från monica.engstrom@regeringskansliet.se. [Se varför det här är viktigt.](#)

Ämne: Dnr U2024/00081 Remiss av promemorian Ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för personer inom bristyrken

Remissens innebörd

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen i promemorian.

Omställningsstudiestödet ska bidra till att stärka såväl samhällets och näringslivets kompetensförsörjning, som den enskildes position på arbetsmarknaden. Det är viktigt att även personer inom bristyrken ges förbättrade ekonomiska villkor för att byta yrkesbana. Förslagen bör därför träda i kraft så snart som möjligt. Ett snabbt ikraftträdande förutsätter dock att remisstiden för denna promemoria blir kortare än brukligt.

Remissvaren ska ha kommit in **senast den 4 mars 2024**. Svaren bör lämnas per e-post till u.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till anders.borgstrom@regeringskansliet.se. Ange diarienummer U2024/00081 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Råd om hur remissyttranden bör utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria [Svara på remiss \(SB PM 2021:1\)](#). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Eva Lenberg
Rättschef

Remissinstanser

1. Almega utbildningsföretagen

2. Arbetsförmedlingen
3. Arbetsgivarverket
4. Centrala studiestödsnämnden
5. Diskrimineringsombudsmannen
6. Folkbildningsrådet
7. Funktionsrätt Sverige
8. Företagarna
9. Försäkringskassan
10. Förvaltningsrätten i Jönköping
11. Förvaltningsrätten i Malmö
12. Högskolan i Gävle
13. Industrifacket Metall
14. Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU)
15. Institutet för Näringslivsforskning (IFN)
16. Jämställdhetsmyndigheten
17. Kammarkollegiet
18. Kollektivavtalsstiftelsen CIKO
19. Kommunalarbetareförbundet
20. Kompetensföretagen
21. Konjunkturinstitutet
22. Landsorganisationen i Sverige (LO)
23. Lernia
24. Medlingsinstitutet
25. Myndigheten för delaktighet
26. Myndigheten för yrkeshögskolan
27. Offentliganställdas Förhandlingsråd/Statstjänstemän, Poliser, Officerare (OFR/S,P,O)
28. Omställningsfonden
29. PTK
30. Regelrådet
31. Riksdagens ombudsmän (JO)
32. Riksförbundet Vuxenutbildning i Samverkan
33. Riksrevisionen
34. Röda Korsets högskola
35. Seko – Service kommunikationsfacket
36. Småföretagarnas Riksförbund
37. Statens skolverk
38. Statskontoret
39. Svenskt Näringsliv
40. Sveriges a-kassor
41. Sveriges akademikers centralorganisation (Saco)
42. Sveriges förenade studentkårer
43. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)
44. Sveriges universitets- och högskoleförbund
45. Tillväxtverket
46. Tjänstemännens centralorganisation (TCO)
47. TRR Trygghetsrådet
48. Trygghetsfonden TSL
49. Trygghetsrådet TRS
50. Trygghetsstiftelsen
51. Universitets- och högskolerådet
52. Universitetskanslersämbetet
53. Umeå universitet
54. Uppsala universitet
55. Yrkeshögskoleförbundet i Sverige
56. Överklagandenämnden för studiestöd

Eventuella frågor besvaras av Anders Borgström, anders.borgstrom@regeringskansliet.se.

Vänliga hälsningar

Monica Engström

Universitets- och högskoleenheten
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Tfn 08-405 82 20
Mobil 0702-616 639
monica.engstrom@regeringskansliet.se
www.regeringen.se

Regeringskansliet

Utbildningsdepartementet
Universitets- och högskoleenheten

Remiss av promemorian Ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för personer inom bristyrken

Remissinstanser

1. Almega utbildningsföretagen
2. Arbetsförmedlingen
3. Arbetsgivarverket
4. Centrala studiestödsnämnden
5. Diskrimineringsombudsmannen
6. Folkbildningsrådet
7. Funktionsrätt Sverige
8. Företagarna
9. Försäkringskassan
10. Förvaltningsrätten i Jönköping
11. Förvaltningsrätten i Malmö
12. Högskolan i Gävle
13. Industrifacket Metall

14. Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU)
15. Institutet för Näringslivsforskning (IFN)
16. Jämställdhetsmyndigheten
17. Kammarkollegiet
18. Kollektivavtalsstiftelsen CIKO
19. Kommunalarbetareförbundet
20. Kompetensföretagen
21. Konjunkturinstitutet
22. Landsorganisationen i Sverige (LO)
23. Lernia
24. Medlingsinstitutet
25. Myndigheten för delaktighet
26. Myndigheten för yrkeshögskolan
27. Offentliganställdas Förhandlingsråd/Statstjänstemän, Poliser, Officerare (OFR/S,P,O)
28. Omställningsfonden
29. PTK
30. Regelrådet
31. Riksdagens ombudsmän (JO)
32. Riksförbundet Vuxenutbildning i Samverkan
33. Riksrevisionen

34. Röda Korsets högskola
35. Seko – Service kommunikationsfacket
36. Småföretagarnas Riksförbund
37. Statens skolverk
38. Statskontoret
39. Svenskt Näringsliv
40. Sveriges a-kassor
41. Sveriges akademikers centralorganisation (Saco)
42. Sveriges förenade studentkårer
43. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)
44. Sveriges universitets- och högskoleförbund
45. Tillväxtverket
46. Tjänstemännens centralorganisation (TCO)
47. TRR Trygghetsrådet
48. Trygghetsfonden TSL
49. Trygghetsrådet TRS
50. Trygghetsstiftelsen
51. Universitets- och högskolerådet
52. Universitetskanslersämbetet
53. Umeå universitet
54. Uppsala universitet

55. Yrkeshögskoleförbundet i Sverige

56. Överklagandenämnden för studiestöd

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen i promemorian.

Omställningsstudiestödet ska bidra till att stärka såväl samhällets och näringslivets kompetensförsörjning, som den enskildes position på arbetsmarknaden. Det är viktigt att även personer inom bristyrken ges förbättrade ekonomiska villkor för att byta yrkesbana. Förslagen bör därför träda i kraft så snart som möjligt. Ett snabbt ikraftträdande förutsätter dock att remisstiden för denna promemoria blir kortare än brukligt.

Remissvaren ska ha kommit in **senast den 4 mars 2024**. Svaren bör lämnas per e-post till u.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till anders.borgstrom@regeringskansliet.se. Ange diarienummer U2024/00081 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Råd om hur remissyttranden bör utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria [Svara på remiss \(SB PM 2021:1\)](#). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Eva Lenberg
Rättschef

Utbildningsdepartementet

Ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för personer inom bristyrken

Innehåll

Sammanfattning	2
1 Författningsförslag	3
1.1 Förslag till lag om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd	3
1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (2022:864) om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd	5
2 Även personer inom bristyrken kan ha behov av omställning	6
2.1 Ett nytt omställningsstudiestöd har införts för att fler vuxna ska kunna vidareutbilda sig.....	6
2.2 Stöd kan lämnas för utbildning som stärker den studerandes ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov.....	6
2.3 Det är svårt för personer inom bristyrken att få omställningsstudiestöd	7
2.4 Svårigheten att få omställningsstudiestöd kan hämma rörligheten på arbetsmarknaden.....	7
3 Den nuvarande regleringen	8
4 Ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för den som arbetar inom ett bristyrke	12
5 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.....	14
6 Konsekvenser.....	16
6.1 Ekonomiska konsekvenser för staten.....	16
6.2 Konsekvenser för enskilda	16
6.3 Konsekvenser för Centrala studiestödsnämnden	16
6.4 Konsekvenser för Överklagandenämnden för studiestöd.....	17
6.5 Konsekvenser för omställningsorganisationerna.....	17
6.6 Konsekvenser för arbetsgivare och företag	17
6.7 Konsekvenser för jämställdheten.....	18
6.8 Övriga konsekvenser	18
7 Författningskommentar.....	18
7.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd	18
7.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (2022:864) om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd	20

Sammanfattning

Denna promemoria har utarbetats inom Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet). I promemorian föreslås vissa ändringar i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd och lagen (2022:864) om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd.

Syftet med omställningsstudiestödet är att förbättra förutsättningarna för vuxna att finansiera studier som stärker deras framtida ställning på arbetsmarknaden. Stödet är tänkt att stärka den enskildes position på arbetsmarknaden samt att därmed bidra till att säkra samhällets och näringslivets kompetensförsörjning. En förutsättning för att omställningsstudiestöd ska kunna beviljas är att utbildningen kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov.

Det har visat sig svårt för studerande som arbetar inom ett yrkesområde med hög efterfrågan på arbetskraft att få omställningsstudiestöd för att utbilda sig inom nya arbetsområden. Enligt gällande praxis ska nämligen efterfrågan på arbetsmarknaden inom det arbetsområde som en person redan arbetar eller har arbetat inom beaktas när han eller hon ansöker om omställningsstudiestöd för att utbilda sig mot ett nytt arbetsområde. Det innebär att det är betydligt svårare för en person verksam inom ett bristyrke att beviljas omställningsstudiestöd än vad det är för en person som inte är verksam inom ett sådant. Det innebär t.ex. att hälso- och sjukvårdspersonal och lärare får svårt att ställa om till ett nytt yrke, även om det finns behov av arbetskraft inom det nya arbetsområdet.

I promemorian föreslås det därför att reglerna för bedömningen av vilka utbildningar som omställningsstudiestöd får lämnas för ska förändras. Vid bedömningen av om en viss utbildning kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden är det bara arbetsmarknadens behov inom det arbetsområde som utbildningen gäller som ska beaktas. Det föreslås också en motsvarande justering av vad omställningsorganisationerna ska yttra sig om.

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2025 och föreslås tillämpas första gången i fråga om ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas efter den 30 juni 2025.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd

Härigenom föreskrivs att 15 och 32 §§ lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 §

Omställningsstudiestöd får lämnas för en utbildning som kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov. Om det finns särskilda skäl, får omställningsstudiestöd lämnas även utan beaktande av arbetsmarknadens behov.

Omställningsstudiestöd får lämnas för en utbildning som kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov *inom det arbetsområde som utbildningen gäller*. Om det finns särskilda skäl, får omställningsstudiestöd lämnas även utan beaktande av arbetsmarknadens behov.

Omställningsstudiestöd får inte lämnas för en utbildning som

1. enbart syftar till att möta kompetensbehoven hos en specifik arbetsgivare,

2. den studerandes arbetsgivare skäligen borde tillhandahålla för att den studerande ska klara av att utföra sina ordinarie arbetsuppgifter, eller

3. den studerande redan har genomgått och från vilken han eller hon redan har ett slutbetyg, examensbevis eller annat utbildningsbevis.

Till en studerande som har en examen på forskarnivå får omställningsstudiestöd lämnas för en utbildning som tillsammans med den studerandes forskarkompetens förser arbetsmarknaden med kompetens på ett arbetsområde där det finns ett behov av arbetskraft eller om det finns särskilda skäl.

Prövningen enligt första–tredje styckena ska göras första gången en studerande ansöker om omställningsstudiestöd för en och samma utbildning.

32 §

Om en studerande är anknuten till en omställningsorganisation ska Centrala studiestödsnämnden ge den organisationen tillfälle att yttra sig angående om och hur en utbildning kommer att stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov *enligt* 15 §. Omställningsorganisationen behöver dock inte ges tillfälle att yttra sig om

Om en studerande är anknuten till en omställningsorganisation ska Centrala studiestödsnämnden ge den organisationen tillfälle att yttra sig angående om och hur en utbildning kommer att stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov *inom det arbetsområde som utbildningen gäller i enlighet med* 15 §. Omställ-

ningsorganisationen behöver dock inte ges tillfälle att yttra sig om

1. den redan har lämnat ett yttrande,
 2. den har meddelat nämnden att den har avstått från att yttra sig,
 3. ansökan avser omställningsstudiestöd före det kalenderår den studerande fyller 27 år eller efter det kalenderår han eller hon fyller 62 år,
eller
 4. ansökan avser omställningsstudiestöd för samma utbildning som den studerande redan har fått omställningsstudiestöd för.
-

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.
2. Lagen tillämpas första gången i fråga om ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas efter den 30 juni 2025.
3. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas före den 1 juli 2025.

1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (2022:864) om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd

dels att 32 § i stället för lydelsen enligt lagen (2022:864) om ändring i den lagen ska ha följande lydelse,

dels att det i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen (2022:864) om ändring i den lagen ska införas en ny punkt, 3, av följande lydelse.

32 §

Om en studerande är anknuten till en omställningsorganisation ska Centrala studiestödsnämnden ge den organisationen tillfälle att yttra sig angående om och hur en utbildning kommer att stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov *enligt* 15 §. Omställningsorganisationen behöver dock inte ges tillfälle att yttra sig om

Om en studerande är anknuten till en omställningsorganisation ska Centrala studiestödsnämnden ge den organisationen tillfälle att yttra sig angående om och hur en utbildning kommer att stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov *inom det arbetsområde som utbildningen gäller i enlighet med* 15 §. Omställningsorganisationen behöver dock inte ges tillfälle att yttra sig om

1. den redan har lämnat ett yttrande,
2. den har meddelat nämnden att den har avstått från att yttra sig,
3. ansökan avser omställningsstudiestöd före det kalenderår den studerande fyller 27 år eller efter det kalenderår han eller hon fyller 63 år, eller
4. ansökan avser omställningsstudiestöd för samma utbildning som den studerande redan har fått omställningsstudiestöd för.

3. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för omställningsstudiestöd som lämnas för tid före den 1 januari 2026.

2 Även personer inom bristyrken kan ha behov av omställning

2.1 Ett nytt omställningsstudiestöd har införts för att fler vuxna ska kunna vidareutbilda sig

I oktober 2020 enades Svenskt Näringsliv och Förhandlings- och samverkansrådet PTK (PTK) om ett utkast till ett nytt huvudavtal om trygghet, omställning och anställningsskydd. De enades också om en principöverenskommelse där insatser från staten angavs som villkor för att anta huvudavtalet. Senare anslöt sig även IF Metall och Svenska Kommunalarbetareförbundet till utkastet till huvudavtal och principöverenskommelsen. Därefter anslöt sig även Landsorganisationen i Sverige (LO) till principöverenskommelsen. Enligt principöverenskommelsen skulle ett nytt offentligt studiestöd införas.

Den 4 december 2020 begärde parterna gemensamt att regeringen skulle modernisera arbetsrätten i enlighet med förslagen i principöverenskommelsen (A2020/0254). I principöverenskommelsen efterfrågades ändringar i anställningsskyddet, införandet av ett nytt parallellt och offentligt studiestöd och ett offentligt grundläggande omställnings- och kompetensstöd.

Den 17 mars 2022 överlämnades propositionen Flexibilitet, omställningsförmåga och trygghet på arbetsmarknaden till riksdagen (prop. 2021/22:176, bet. 2021/22:AU12, rskr. 2021/22:365) med förslag om en reformerad arbetsrätt, ett nytt omställningsstudiestöd och ett nytt grundläggande omställnings- och kompetensstöd. Den nya lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd trädde i kraft den 30 juni 2022 och omställningsstudiestöd kan lämnas fr.o.m. den 1 januari 2023.

2.2 Stöd kan lämnas för utbildning som stärker den studerandes ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov

Syftet med omställningsstudiestödet är att förbättra förutsättningarna för vuxna att finansiera studier och att därigenom stärka deras framtida ställning på arbetsmarknaden. En målsättning är att rekrytera fler yrkesverksamma till studier. Stödet är tänkt att stärka den enskildes position på arbetsmarknaden samt att därmed bidra till att säkra samhällets och näringslivets kompetensförsörjning.

En grundläggande förutsättning för att kunna beviljas omställningsstudiestöd är att utbildningen kan antas stärka individens framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov. Om det finns särskilda skäl, får omställningsstudiestöd lämnas även utan beaktande av arbetsmarknadens behov. När det gäller vilken utbildning som kan antas stärka en enskilds framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov angavs det i nämnd proposition bl.a. att det bör bedömas utifrån varje persons situation och förutsättningar, dvs. utifrån personens tidigare utbildning, kunskaper och

erfarenheter från arbetslivet. Utbildningen kan antingen syfta till att stärka personens ställning inom det arbetsområde som han eller hon redan arbetar eller har arbetat, eller syfta till att personen ska stärka sin kompetens på andra arbetsområden för att kunna söka nya arbeten (prop. 2021/22:176 s. 202 ff.).

2.3 Det är svårt för personer inom bristyrken att få omställningsstudiestöd

Det har i praxis från Överklagandenämnden för studiestöd (ÖKS) visat sig att det enligt nuvarande bestämmelser kan vara svårt för en person som arbetar inom ett yrkesområde med hög efterfrågan på arbetskraft att få omställningsstudiestöd för en utbildning som syftar till att stärka personens kompetens inom ett annat arbetsområde. ÖKS har nämligen i ett avgörande från februari 2023 uttalat att vid bedömningen av om en utbildning stärker en persons ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov går det inte att bortse från det yrke den sökande är verksam i för tillfället och att en jämförelse måste göras med de yrken som utbildningen avser att ge tillträde till. Enligt ÖKS måste utgångspunkten vara att det är svårt att öka möjligheterna till etablering på arbetsmarknaden genom att utbilda sig till ett nytt yrke för den som redan är etablerad på arbetsmarknaden inom ett yrkesområde med hög efterfrågan på arbetskraft. Detta utesluter dock, enligt ÖKS bedömning, inte att omständigheter i det enskilda fallet ändå kan medföra att någon genom en utbildning med syfte att byta yrke kan stärka sin framtida ställning på arbetsmarknaden även i denna situation. Det kan enligt ÖKS bedömning exempelvis vara på grund av att ett yrkesområde har ett ännu högre behov av arbetskraft, vissa personliga förhållanden som ger betydligt högre anställbarhet inom det nya yrkesområdet eller att tidigare yrkesverksamhet och erfarenheter på något sätt kan komma till nytta i det yrkesområde man avser byta till. I det aktuella avgörandet fann ÖKS att den utbildning som sökanden hade ansökt om omställningsstudiestöd för inte ledde till ökade möjligheter för att sökanden skulle kunna etablera sig på arbetsmarknaden. Som grund för denna bedömning lade ÖKS bl.a. att arbetsmarknadsläget för det yrkesområdet där sökanden redan var etablerad var så bra (ÖKS beslut 2023-02-22/dnr. 2022-05323).

2.4 Svårigheten att få omställningsstudiestöd kan hämma rörligheten på arbetsmarknaden

Det kan konstateras att avgörandet från ÖKS visserligen inte utesluter att en person som är verksam inom ett bristyrke beviljas omställningsstudiestöd. Avgörandet innebär dock att det blir betydligt svårare för en sådan person att beviljas omställningsstudiestöd än vad det är för en person som inte är verksam inom ett bristyrke. Detta är problematiskt eftersom det bland annat kan skapa inlåsningseffekter för stora grupper på arbetsmarknaden. Att det behöver göras en jämförelse mellan hur stort behovet av kompetenser och arbetskraft är inom olika arbetsområden kan även leda

till svårigheter i tillämpningen då det inte alltid är enkelt att avgöra inom vilket arbetsområde som behovet av arbetskraft eller kompetenser är störst. Det blir alltså svårt för enskilda individer att förutse under vilka förutsättningar de har möjlighet att få omställningsstudiestöd. Nuvarande bestämmelser kan alltså få konsekvenser för den enskilde som inte kan byta yrkesbana men det kan också hämma rörligheten på arbetsmarknaden vilket ytterst kan motverka en god kompetensförsörjning.

3 Den nuvarande regleringen

Omställningsstudiestöd syftar till att stärka ställningen på arbetsmarknaden för vuxna yrkesverksamma

Syftet med omställningsstudiestödet är att förbättra förutsättningarna för vuxna att finansiera studier som stärker deras framtida ställning på arbetsmarknaden (1 § lagen om omställningsstudiestöd). Omställningsstudiestödet är ett parallellt studiestödssystem vid sidan av systemen för studiehjälp och studiemedel enligt studiestödslagen (1999:1395) och studiestartsstöd enligt lagen (2017:527) om studiestartsstöd. Omställningsstudiestödet administreras av Centrala studiestödsnämnden (CSN). Överklagandenämnden för studiestöd prövar överklaganden av CSN:s beslut i ärenden om tilldelning och återkrav av omställningsstudiestöd (2, 46 och 47 §§ lagen om omställningsstudiestöd).

Stödet lämnas i mån av tillgängliga medel

Omställningsstudiestöd är inte en rättighet för de personer som uppfyller villkoren för stödet utan begränsas av om det finns tillgängliga medel. Anvisade medel fördelas mellan studerande som förvärvsarbetar eller senast har förvärvsarbetat huvudsakligen i privat sektor och studerande som förvärvsarbetar eller senast har förvärvsarbetat huvudsakligen i offentlig sektor. Fördelningen av medel mellan de två grupperna ska avspegla andelen förvärvsarbetande i privat respektive offentlig sektor. Omställningsstudiestöd lämnas, i den mån som det finns tillgång på medel, i den ordning som ansökningarna kommer in till CSN. En studerande som tidigare har fått omställningsstudiestöd för en viss utbildning och som fortsätter denna utbildning har förtur till stöd. (4 § lagen om omställningsstudiestöd och 4 § förordningen [2022:857] om omställningsstudiestöd).

Utöver det statliga omställningsstudiestödet kan vissa anställda få ett kollektivavtalat kompletterande studiestöd genom sin omställningsorganisation. En omställningsorganisation är en organisation som har registrerats enligt lagen (2022:850) om grundläggande omställnings- och kompetensstöd. Även Kammarkollegiet betraktas vid tillämpningen av lagen om omställningsstudiestöd som en omställningsorganisation (5 § lagen om omställningsstudiestöd). I denna promemoria avses med omställningsorganisation en sådan organisation som omfattas av definitionen i 5 § lagen om omställningsstudiestöd.

Omställningsstudiestödet består av en lånedel och en bidragsdel

Omställningsstudiestödet består av en bidragsdel och en lånedel. Stödets bidragsdel ersätter 80 procent av den studerandes inkomstbortfall upp till ett inkomstbortfall som motsvarar högst 4,5 inkomstbasbelopp per år. Det motsvarar för den som studerar på heltid högst 22 300 kronor per månad i 2023 års beloppsnivå (3 och 24 §§ lagen om omställningsstudiestöd).

Stödets lånedel är ett komplement till bidraget och lämnas endast under den tid som omställningsstudiebidraget lämnas. Omställningsstudielån ska som mest kunna lämnas för att täcka upp skillnaden mellan de bidrag som lämnas under studietiden, efter skatt, och den studerandes tidigare nettoinkomster. För att beräkna omställningsstudielånets storlek används en schablon som innebär att lånets storlek bestäms med utgångspunkt i ett belopp som motsvarar 63 procent av skillnaden mellan å ena sidan storleken på omställningsstudiebidraget och eventuellt kollektivavtalat kompletterande studiestöd före skatt å andra sidan den årliga inkomsten (4 och 26 §§ lagen om omställningsstudiestöd).

Stödet kan lämnas för heltidsstudier och deltidstudier

Omställningsstudiestöd kan lämnas för studier på utbildningar i Sverige som är studiemedelsberättigande men även för utbildningar som finansieras av en omställningsorganisation (5 och 13 §§ lagen om omställningsstudiestöd, 11 och 12 §§ förordningen om omställningsstudiestöd).

Stödet kan lämnas för heltidsstudier och deltidstudier som omfattar 20, 40, 50, 60 eller 75 procent av heltid. Stödet kan lämnas under sammanlagt motsvarande högst 44 veckors heltidsstudier (17 och 21 §§ lagen om omställningsstudiestöd).

Det finns gränser för utbildningens längd

Det finns en övre gräns för utbildningens längd som gäller till och med det kalenderår den studerande fyller 39 år. Till och med detta kalenderår får omställningsstudiestöd lämnas för en utbildning som motsvarar högst 80 veckors studier på heltid. Från och med det kalenderår då den studerande fyller 40 år finns det däremot inte någon begränsning i fråga om utbildningens längd. Det finns också en nedre gräns för utbildningens längd. Denna innebär att utbildningen ska motsvara minst en veckas heltidsstudier (14 § lagen om omställningsstudiestöd).

Den studerande måste vara väl etablerad på arbetsmarknaden och ha en aktuell arbetsmarknadsanknytning

För att kunna få omställningsstudiestöd behöver den studerande både vara väl etablerad på arbetsmarknaden och ha en aktuell anknytning till arbetsmarknaden. Det finns därför ett tvådelat villkor om förvärvsarbete (arbetsvillkoret) som måste vara uppfyllt för att omställningsstudiestöd ska kunna lämnas. De två delar som ingår i arbetsvillkoret brukar kallas etableringsvillkoret respektive aktualitetsvillkoret.

Etableringsvillkoret innebär att den studerande behöver ha förvärvsarbetat i genomsnitt minst 16 timmar per vecka under en kalendermånad i sammanlagt minst 96 månader. Dessa 96 månader måste rymmas inom en ramtid som består av de 14 år som närmast har föregått den dag då ansökan

om omställningsstudiestöd kom in till CSN. Om studierna påbörjades före det att ansökan kom in består ramtiden i stället av de 14 år som närmast föregick dagen för studiestarten. Denna tidsperiod om 96 månader inom ramtiden kallas kvalificeringstiden. Etableringsvillkoret anses även vara uppfyllt om den studerande har haft en viss minsta inkomst av förvärvsarbete under kvalificeringstiden (6 § lagen om omställningsstudiestöd).

För att aktualitetsvillkoret ska vara uppfyllt behöver den studerande ha förvärvsarbetat i genomsnitt minst 16 timmar per vecka under en kalendermånad i minst 12 månader som ska rymmas inom en ramtid på 24 månader. Aktualitetsvillkoret anses även vara uppfyllt om den studerande har haft en viss minsta inkomst av förvärvsarbete under dessa 12 månader. (6 § lagen om omställningsstudiestöd).

Utbildningen ska stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov

En förutsättning för att omställningsstudiestöd ska kunna beviljas är att utbildningen kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov. Om det finns särskilda skäl, får omställningsstudiestöd lämnas även utan beaktande av arbetsmarknadens behov (15 lagen om omställningsstudiestöd).

Omställningsstudiestöd lämnas inte för en utbildning som enbart syftar till att möta kompetensbehoven hos en specifik arbetsgivare eller för en utbildning som den studerandes arbetsgivare skäligen borde tillhandahålla för att den studerande ska klara av att utföra sina ordinarie arbetsuppgifter. Omställningsstudiestöd lämnas inte heller för en utbildning som den studerande redan har genomgått och från vilken han eller hon redan har ett slutbetyg, examensbevis eller annat utbildningsbevis. Till en studerande som har en examen på forskarnivå får omställningsstudiestöd lämnas för en utbildning som tillsammans med den studerandes forskarkompetens förser arbetsmarknaden med kompetens på ett arbetsområde där det finns ett behov av arbetskraft eller om det finns särskilda skäl (15 § lagen om omställningsstudiestöd).

CSN ska lägga särskild vikt vid yttranden från omställningsorganisationer

Om en studerande är anknuten till en omställningsorganisation ska CSN, innan myndigheten fattar beslut om omställningsstudiestöd, ge den organisationen tillfälle att yttra sig angående om och hur en utbildning kommer att stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov. Enligt förarbetena till bestämmelsen bör omställningsorganisationen vid denna bedömning även ta hänsyn till om den valda utbildningen är lämplig för den enskilde studerande, utifrån hans eller hennes ambitioner för sitt framtida arbetsliv. Omställningsorganisationen behöver dock inte ges tillfälle att yttra sig om den redan har lämnat ett yttrande, om den har meddelat nämnden att den har avstått från att yttra sig, om ansökan avser omställningsstudiestöd före det kalenderår den studerande fyller 27 år eller efter det kalenderår han eller hon fyller 62 år, eller om ansökan avser omställningsstudiestöd för samma utbildning som den studerande redan har fått omställningsstudie-

stöd för (32 § lagen om omställningsstudiestöd och prop. 2021/22:176 s. 254).

Vid prövningen av ansökningar om omställningsstudiestöd ska CSN lägga särskild vikt vid yttranden från omställningsorganisationerna. Regeringen uttalade i propositionen Flexibilitet, omställningsförmåga och trygghet på arbetsmarknaden att det ankommer på CSN att göra en självständig prövning av ansökan om omställningsstudiestöd utifrån omständigheterna i det aktuella ärendet, med utgångspunkt i uppgifter i omställningsorganisationens yttrande och i annat eventuellt underlag, samt utifrån den praxis som utvecklats. Vidare uttalade regeringen att detta dock inte hindrar att CSN lägger särskild vikt vid ett yttrande från en omställningsorganisation i de ärenden där det finns ett sådant (33 § § lagen om omställningsstudiestöd och prop. 2021/22:176 s. 256).

Höjning av pensionsåldern påverkar omställningsstudiestödet

Riksdagen har, efter förslag i propositionen Justerade åldersgränser i pensionssystemet (prop. 2021/22:181), beslutat att den lägsta åldern för uttag av inkomstbaserad ålderspension höjs från 63 till 64 år från och med den 1 januari 2026 (bet 2021/22:SfU25, rskr 2021/22:331). Samtidigt höjs åldersgränsen för omställningsstudiebidraget med ett år så att omställningsstudiebidrag ska kunna lämnas till och med det kalenderår den studerande fyller 63 år (se 8 och 21 §§ lagen [2022:864] om ändring i lagen [2022:856] om omställningsstudiestöd). Med anledning av detta ändras även reglerna om när CSN inte behöver ge en omställningsorganisation tillfälle att yttra sig över om och hur en utbildning kommer att stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov. I dag behöver ett sådant yttrande bl.a. inte inhämtas i de fall ansökan avser omställningsstudiestöd efter det kalenderår den studerande fyller 62 år. Detta ändras till att gälla ansökningar som avser omställningsstudiestöd efter det kalenderår den studerande fyller 63 år (se 32 § lagen [2022:864] om ändring i lagen [2022:856] om omställningsstudiestöd). De beslutade ändringarna i lagen om omställningsstudiestöd träder i kraft den 1 oktober 2025 och tillämpas första gången i fråga om omställningsstudiestöd som lämnas för tid från och med den 1 januari 2026.

4 Ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för den som arbetar inom ett bristyrke

Förslag: Reglerna för bedömningen av vilka utbildningar som omställningsstudiestöd får lämnas för ska förändras. Vid bedömningen av om en viss utbildning kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden är det bara arbetsmarknadens behov inom det arbetsområde som utbildningen gäller som ska beaktas.

Motsvarande justering ska göras även av vad omställningsorganisationerna ska yttra sig om.

Skälen för förslagen

Omställningsstudiestödet bör inte skapa inlåsnings effekter...

Som beskrivits i kapitel 2 har det visat sig svårt för studerande som arbetar inom ett yrkesområde med hög efterfrågan på arbetskraft att få omställningsstudiestöd för att utbilda sig inom nya arbetsområden. Enligt gällande praxis ska nämligen efterfrågan på arbetsmarknaden inom det arbetsområde som en person redan arbetar eller har arbetat inom beaktas när han eller hon ansöker om omställningsstudiestöd för att utbilda sig mot ett nytt arbetsområde. I praktiken innebär det att omställningsstudiestöd i många fall bara kan beviljas om det arbetsområde som utbildningen gäller har större behov av arbetskraft eller kompetenser än det arbetsområde som en studerande redan är verksam inom. Som tidigare angetts riskerar denna prövning att skapa vissa inlåsnings effekter för stora grupper av arbetstagare som är etablerade inom arbetsområden där det råder brist på arbetskraft. Det kan t.ex. handla om hälso- och sjukvårdspersonal och lärare som får svårt att ställa om till ett nytt yrke, även om det finns behov av arbetskraft inom det nya arbetsområdet.

...utan i stället bidra till ökad rörlighet på arbetsmarknaden

Att vissa grupper har svårt att ställa om till ett nytt yrke har en hämmande effekt på rörligheten på den bredare arbetsmarknaden. Framtidens arbetsmarknad kommer dessutom att vara än mer föränderlig och ställa nya krav på tillgång till livslångt lärande och möjligheter till omställning under hela arbetslivet för att människor ska kunna möta arbetsmarknadens behov. Dessutom står Sverige inför strukturella och demografiska förändringar som ökar behovet av arbetstagare med rätt kompetens i rätt yrke. Det är därför viktigt att det finns offentliga system på plats som kan underlätta snabba spårbyten till nya arbetsområden i takt med att nya kompetensbehov uppstår. Omställningsstudiestödet fyller här en viktig funktion eftersom det ska bidra till att stärka den enskildes position på arbetsmarknaden och därmed till samhällets och näringslivets kompetensförsörjning. Stödet bör därför vara ett flexibelt stöd som bidrar till rörligheten på arbetsmarknaden genom att underlätta studier i omställnings- eller kompetensutvecklingssyfte oavsett vilket arbetsområde en studerande är verksam inom. Att nuvarande bestämmelser i stället kan hämma rörligheten på arbetsmarknaden riskerar däremot ytterst att motverka Sveriges

kompetensförsörjning och det kan också få stora konsekvenser för den enskilde som inte kan byta yrkesbana.

Det kan inte heller betraktas som önskvärt att stora grupper på arbetsmarknaden hamnar i ett läge där de på grund av sitt nuvarande yrke får svårare att studera en viss utbildning med omställningsstudiestöd än vad andra grupper på arbetsmarknaden får, trots att de vill studera för att ställa om till samma arbetsområde. Det finns mot denna bakgrund starka skäl för att förbättra möjligheterna för personer verksamma inom bristyrken att få omställningsstudiestöd.

Det är endast arbetsmarknadens behov inom det arbetsområde som utbildningen gäller som ska beaktas

Att behålla nuvarande ordning skulle kunna motiveras av att samhällets och näringslivets kompetensförsörjning försvagas av att en studerande som redan är verksam inom ett bristyrke ställer om till ett arbetsområde där det visserligen råder brist men där bristen inte är lika stor. Det samhällsekonomiska intresset av att bevilja omställningsstudiestöd till studerande som redan har en stark ställning på arbetsmarknaden skulle i så fall också vara begränsat. Det måste dock anses som viktigare att omställningsstudiestödet bidrar till en dynamisk arbetsmarknad genom att underlätta för arbetstagare inom alla områden att ställa om till nya arbetsområden med behov av kompetenser och arbetskraft. En rörlig arbetsmarknad bidrar till ett mer hållbart arbetsliv och en högre omsättning av kompetenser, färdigheter och erfarenheter, som alla är viktiga pusselbitar för att klara av Sveriges framtida behov av kompetensförsörjning. Behovet av förbättrade möjligheter till omställning även för personer som är verksamma inom bristyrken måste därför sammantaget bedömas som högt. Det är därför rimligt att i de fall då en utbildning syftar till att stärka den studerandes kompetens inom ett nytt arbetsområde så ska omställningsstudiestöd kunna lämnas om den aktuella utbildningen ökar hans eller hennes möjligheter att söka och faktiskt etablera sig inom det nya arbetsområdet, utan att hänsyn tas till arbetsmarknadsläget för det område där den sökande redan är etablerad. På så sätt förenklas även prövningen av vid vilka fall omställningsstudiestöd kan ges och det blir enklare för enskilda att förutse under vilka omständigheter de har möjlighet att få omställningsstudiestöd. Reglerna för vilka utbildningar som omställningsstudiestöd får lämnas för bör därför ändras så att det endast är arbetsmarknadens behov inom det arbetsområde som utbildningen gäller som ska beaktas vid bedömningen av om en utbildning stärker den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden.

Även omställningsorganisationernas yttranden ska beakta arbetsmarknadens behov inom det arbetsområde som utbildningen gäller

Om en studerande är anknuten till en omställningsorganisation ska Centrala studiestödsnämnden (CSN), som prövar frågor om omställningsstudiestöd, bereda omställningsorganisationen tillfälle att yttra sig om och hur en viss utbildning stärker den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden i enlighet med bestämmelserna om detta. CSN ska därtill lägga särskild vikt ett sådant yttrande (32 och 33 §§ lagen om omställningsstudiestöd).

Omställningsorganisationernas yttranden är en central komponent i omställningsstudiestödet som medför viktig vägledning kring hur den enskildes ställning på arbetsmarknaden kan – eller i förekommande fall inte kan – stärkas genom en viss utbildning. Ovan föreslås att prövningen av om en viss utbildning kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden ska begränsas till att avse om denna ställning kan anses stärkas med beaktande av arbetsmarknadens behov inom det arbetsområde som utbildningen gäller. Följaktligen bör även bestämmelsen om vad omställningsorganisationerna bereds tillfälle att yttra sig över begränsas på samma sätt.

5 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2025 och tillämpas första gången i fråga om ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas efter den 30 juni 2025.

Äldre bestämmelser ska fortsätta att gälla för ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas före den 1 juli 2025.

Till följd av redan fattade beslut om ändringar i lagen om omställningsstudiestöd som träder i kraft efter den ovan föreslagna ikraftträdandetidpunkten, nämligen den 1 oktober 2025, och som innebär att åldersgränsen för omställningsstudiebidraget höjs ska ändringar göras även i den redan beslutade lagen som innebär att nu föreslagna ändringar förs in i den redan beslutade lagen. I samband därmed kompletteras en tillämpningsbestämmelse till den redan beslutade lagen, som innebär att lagen tillämpas första gången i fråga om omställningsstudiestöd som lämnas för tid från och med den 1 januari 2026, med en övergångsbestämmelse som innebär att äldre bestämmelser fortfarande ska gälla för omställningsstudiestöd som lämnas för tid före den 1 januari 2026.

Skälen för förslaget

Ikraftträdandet bör harmoniera med det föreslagna ikraftträdandet för vissa regelförenklingar inom omställningsstudiestödet...

Det är viktigt att även personer inom bristyrken ges förbättrade ekonomiska villkor för att byta yrkesbana. Lagändringarna bör därför träda i kraft så snart som möjligt. I promemorian Uppdrag att ta fram förslag på regelförenklingar inom omställningsstudiestödet (U2023/03200) framför CSN att myndigheten behöver tidiga besked om förändringar i regelverket för att kunna planera för den fortsatta systemutvecklingen, vilken är en förutsättning för en ökad automatiseringsgrad och effektiviserad handläggning. Utbildningsdepartementet har i en kompletterande promemoria (U2023/XXX) gjort bedömningen att det tidigaste ikraftträdandet för lagförslagen i CSN:s promemoria är den 1 januari 2025. För att underlätta

CSN:s hantering av omställningsstudiestödet är det rimligt att förslagen träder i kraft samtidigt. Förslagen föreslås därför träda i kraft den 1 januari 2025.

...och tillämpningsdatumet bör kopplas till de bestämmelser som finns om ansökningsomgångar

Tidpunkten för när förslagen ska börja tillämpas bör harmoniera med de särskilda bestämmelser som finns om ansökningsomgångar för omställningsstudiestöd. Omställningsstudiestöd beviljas i två ansökningsomgångar per kalenderår. En ansökan som avser studier som påbörjas under det första kalenderhalvåret kan lämnas in till Centrala studiestödsnämnden tidigast den 1 oktober året innan det år studierna börjar. En ansökan om stöd som avser studier som påbörjas under det andra kalenderhalvåret kan lämnas in till nämnden tidigast den 1 april samma år (26 § förordningen om omställningsstudiestöd).

Ett tillämpningsdatum som kopplas till de bestämmelser som finns om ansökningsomgångar innebär att CSN:s handläggning av stödet underlättas eftersom det innebär att samma regler gäller för samtliga ansökningar inom samma ansökningsomgång. Lagändringarna föreslås därför träda i kraft den 1 januari 2025 och föreslås tillämpas första gången i fråga om ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas efter den 30 juni 2025. Det innebär att tidpunkterna för ikraftträdande och tillämpning överensstämmer med de som föreslagits i den kompletterande promemoria som angetts ovan. Äldre bestämmelser föreslås fortsatt gälla i fråga om ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas före den 1 juli 2025. Med studier som påbörjas avses i detta sammanhang starten av den första period som den studerande ansöker om omställningsstudiestöd för i aktuell ansökan.

Det behövs en ändring i lagen (2022:864) om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd

Som framgår av avsnitt 3 har riksdagen beslutat om en höjd pensionsålder och i samband därmed fattat beslut om ändringar i lagen om omställningsstudiestöd som innebär att åldersgränsen för omställningsstudiebidraget höjs med ett år. Riksdagen har även beslutat en följdändring i 32 § lagen om omställningsstudiestöd, vilken reglerar i vilka fall CSN ska ge en omställningsorganisation tillfälle att yttra sig i ett ärende om omställningsstudiestöd. Dessa nya bestämmelser träder i kraft den 1 oktober 2025 och tillämpas första gången i fråga om omställningsstudiestöd som lämnas för tid från och med den 1 januari 2026 (se lagen [2022:864] om ändring i lagen [2022:856] om omställningsstudiestöd).

I denna promemoria föreslås bl.a. en ändring i 32 § lagen om omställningsstudiestöd. Eftersom det i lagen (2022:864) om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd finns en redan beslutad ändring i 32 § som träder i kraft senare än den som föreslås nu behöver det göras en ändring i den redan beslutade lagen, som innebär att de ändringar som föreslås nu även införs i den redan beslutade lagen. I samband därmed föreslås tillämpningsbestämmelsen till den redan beslutade lagen kompletteras med en övergångsbestämmelse som innebär att äldre bestämmelser

fortfarande ska gälla för omställningsstudiestöd som lämnas för tid före den 1 januari 2026.

6 Konsekvenser

6.1 Ekonomiska konsekvenser för staten

Omställningsstudiestöd lämnas i mån av tillgängliga medel (4 § lagen om omställningsstudiestöd). Stödet införs stegvis från och med 2023 och ska vara fullt utbyggt 2026. Förslaget innebär att fler personer som arbetar inom bristyrken kommer att kunna få omställningsstudiestöd. Om det beräknade anslaget inte nyttjas fullt ut kan förslaget leda till ökade utgifter för omställningsstudiestöd.

6.2 Konsekvenser för enskilda

Syftet med omställningsstudiestödet är att förbättra förutsättningarna för vuxna att finansiera studier och att därigenom stärka deras framtida ställning på arbetsmarknaden. En målsättning med stödet är att rekrytera fler yrkesverksamma till studier. Förslaget innebär att även personer som är eller har varit verksam inom ett bristyrke kommer få utökade ekonomiska möjligheter att stärka sin kompetens inom ett nytt arbetsområde. Förslaget kommer därför också innebära att fler enskilda kan stärka sin position på arbetsmarknaden.

6.3 Konsekvenser för Centrala studiestödsnämnden

Centrala studiestödsnämnden (CSN) är ansvarig myndighet för omställningsstudiestödet och har till uppgift att pröva frågor om stödet. Gällande praxis innebär att CSN behöver göra en bedömning av arbetsmarknadens behov både inom den studerandes nuvarande arbetsområde och inom det arbetsområde som den studerande vill söka sig till. Prövningen är administrativt betungande eftersom CSN bl.a. behöver efterfråga kompletterande uppgifter från den sökande om nuvarande arbetsområde m.m. Förslaget innebär att CSN endast behöver pröva om utbildningen kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov inom det arbetsområde som utbildningen gäller. Eftersom CSN då endast behöver pröva arbetsmarknadens behov inom ett arbetsområde bör förslaget underlätta prövningen avsevärt för myndigheten.

6.4 Konsekvenser för Överklagandenämnden för studiestöd

Överklagandenämnden för studiestöd (ÖKS) är överklagandeinstans för ärenden om tilldelning och återkrav av omställningsstudiestöd. ÖKS har prövat ett antal fall som gäller bedömningen av om en utbildning stärker en persons ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov som innebär att det behöver göras en jämförelse mellan det yrke den sökande är verksam i för tillfället med de yrken som utbildningen avser att ge tillträde till. Förslaget innebär att ÖKS framöver, om CSN:s beslut överklagas, enbart behöver pröva om utbildningen kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov inom det arbetsområde som utbildningen gäller. Besluten från ÖKS är vägledande för CSN:s tillämpning. Att bestämmelserna föreslås ändras bedöms därför inte påverka ärendemängden hos ÖKS i någon större utsträckning.

6.5 Konsekvenser för omställningsorganisationerna

Omställningsorganisationer har en viktig del i administrationen av omställningsstudiestödet. Om en studerande är anknuten till en omställningsorganisation ska CSN bereda omställningsorganisationen tillfälle att yttra sig om och hur en viss utbildning stärker den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden i enlighet med bestämmelserna om detta. CSN ska därtill lägga särskild vikt ett sådant yttrande (32 och 33 §§ lagen om omställningsstudiestöd). Förslaget till ändring i 32 § innebär att omställningsorganisationerna endast behöver yttra sig angående om och hur en utbildning kommer att stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov inom det arbetsområde som utbildningen gäller. Eftersom omställningsorganisationerna då endast behöver yttra sig om arbetsmarknadens behov inom ett arbetsområde bör förslaget underlätta administrationen. Det gäller såväl för den offentliga omställningsorganisationen vid Kammarkollegiet, som för enskilda omställningsorganisationer som har registrerats enligt lagen om grundläggande omställnings- och kompetensstöd.

6.6 Konsekvenser för arbetsgivare och företag

Arbetsgivare och företag är beroende av både kompetens och arbetskraft. Omställningsstudiestödet bidrar till en dynamisk arbetsmarknad genom att underlätta för arbetstagare inom alla områden att ställa om till nya arbetsområden med behov av kompetenser och arbetskraft. Förslaget kan få vissa negativa konsekvenser för enskilda arbetsgivare som är verksamma inom områden där det råder brist på arbetskraft. Detta eftersom det även ger personer som är eller har varit verksam inom ett bristyrke bättre ekonomiska möjligheter att stärka sin kompetens inom ett nytt arbetsområde. Dessa arbetsgivare kan alltså riskera att förlora arbetskraft. Ur ett större perspektiv innebär dock förslaget att arbetsmark-

naden blir mer rörligt med en högre omsättning av kompetenser, färdigheter och erfarenheter. Förslaget kan därför bidra till att stärka företagets konkurrenskraft.

6.7 Konsekvenser för jämställdheten

Det är fler kvinnor än män som studerar med omställningsstudiestöd. Det är också fler kvinnor än män som arbetar inom bristyrken. Omställningsstudiestödet är dock utformat på ett könsneutralt sätt och ändringen kommer att gälla lika för kvinnor och män. Förslaget bedöms därför ur ett jämställdhetsperspektiv som könsneutralt.

6.8 Övriga konsekvenser

Förslaget bedöms inte ha några konsekvenser för Sveriges internationella åtaganden, de integrationspolitiska målen, brottsligheten, barnens situation eller miljön.

7 Författningskommentar

7.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd

15 § Omställningsstudiestöd får lämnas för en utbildning som kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov *inom det arbetsområde som utbildningen gäller*. Om det finns särskilda skäl, får omställningsstudiestöd lämnas även utan beaktande av arbetsmarknadens behov.

Omställningsstudiestöd får inte lämnas för en utbildning som

1. enbart syftar till att möta kompetensbehoven hos en specifik arbetsgivare,
2. den studerandes arbetsgivare skäligen borde tillhandahålla för att den studerande ska klara av att utföra sina ordinarie arbetsuppgifter, eller
3. den studerande redan har genomgått och från vilken han eller hon redan har ett slutbetyg, examensbevis eller annat utbildningsbevis.

Till en studerande som har en examen på forskarnivå får omställningsstudiestöd lämnas för en utbildning som tillsammans med den studerandes forskarkompetens förser arbetsmarknaden med kompetens på ett arbetsområde där det finns ett behov av arbetskraft eller om det finns särskilda skäl.

Prövningen enligt första– *tredje* styckena ska göras första gången en studerande ansöker om omställningsstudiestöd för en och samma utbildning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vilka utbildningar som omställningsstudiestöd får lämnas för. Ytterligare villkor för att en utbildning ska ge möjlighet till stöd finns i 13 och 14 §§.

I *första stycket första meningen* anges att omställningsstudiestöd får lämnas för en utbildning som kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov. Ändringen innebär att det bara är arbetsmarknadens behov inom det arbetsområde som utbildningen gäller som ska beaktas vid bedömningen.

En utbildning kan antingen syfta till att stärka en studerandes ställning inom det arbetsområde där han eller hon redan arbetar eller har arbetat eller syfta till att den studerande ska stärka sin kompetens på andra arbetsområden för att kunna söka nya arbeten. Ändringen i första stycket innebär att om utbildningen syftar till att den studerande ska stärka sin kompetens på ett nytt arbetsområde så ska det inte längre göras någon jämförelse mellan hur stora behov av arbetskraft och kompetenser som finns inom det nya respektive det gamla arbetsområdet.

Regeringen uttalade i propositionen Flexibilitet, omställningsförmåga och trygghet på arbetsmarknaden att bedömningen av om en utbildning kan antas stärka den studerande ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov ska göras utifrån varje persons situation och förutsättningar, dvs. utifrån personens tidigare utbildning, kunskaper och erfarenheter från arbetslivet (prop. 2021/22:176 s. 487). Regeringen uttalade också i samma proposition att i de fall utbildningen syftar till att en person ska stärka sin kompetens på andra arbetsområden än det som han eller hon redan arbetar eller har arbetat inom, ska det beaktas om det är rimligt att utbildningen kan öka möjligheten att söka och faktiskt etablera sig inom ett nytt arbetsområde efter genomgången utbildning. Om det råder hård konkurrens eller överetablering inom arbetsområdet får det i vanliga fall inte anses rimligt. Omställningsstudiestöd ska då inte beviljas. (a. prop. s. 487). Ändringen i första stycket avser inte att ändra bedömningen i denna del. För att omställningsstudiestöd ska få lämnas ska det fortfarande krävas att det är rimligt att utbildningen kan öka möjligheterna för den studerande att faktiskt etablera sig inom ett nytt arbetsområde. Det ska dock inte längre krävas att den studerandes möjligheter till etablering är större inom det nya arbetsområdet än inom det gamla. Att en studerande är eller har varit verksam inom ett arbetsområde där det råder brist på arbetskraft ska därmed inte inverka negativt på hans eller hennes möjligheter att få omställningsstudiestöd. Bedömningen ska alltså inte skilja sig från hur bedömningen görs för utbildning som syftar till att stärka en studerandes ställning inom det arbetsområde där han eller hon redan arbetar. Vid bedömningen av om omställningsstudiestöd kan beviljas i dessa fall är det nämligen redan i dag så att efterfrågan inom den studerandes nuvarande arbetsområde inte inverkar på hans eller hennes möjligheter att beviljas omställningsstudiestöd.

Övervägandena finns i avsnitt 4.

32 § Om en studerande är anknuten till en omställningsorganisation ska Centrala studie-stödsnämnden ge den organisationen tillfälle att yttra sig angående om och hur en utbildning kommer att stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov *inom det arbetsområde som utbildningen gäller i enlighet med 15 §*. Omställningsorganisationen behöver dock inte ges tillfälle att yttra sig om

1. den redan har lämnat ett yttrande,
2. den har meddelat nämnden att den har avstått från att yttra sig,
3. ansökan avser omställningsstudiestöd före det kalenderår den studerande fyller 27 år eller efter det kalenderår han eller hon fyller 62 år, eller
4. ansökan avser omställningsstudiestöd för samma utbildning som den studerande redan har fått omställningsstudiestöd för.

Paragrafen innehåller bestämmelser om under vilka förutsättningar Centrala studiestödsnämnden (CSN) ska ge omställningsorganisationer tillfälle att yttra sig.

Enligt den föreslagna ändringen i 15 § ska bedömningen av om en utbildning kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov enbart avse arbetsmarknadens behov inom det arbetsområde som utbildningen gäller. I 32 § görs en följdändring som innebär att det som omställningsorganisationerna som huvudregel ska ges tillfälle att yttra sig över begränsas på motsvarande sätt. Dessutom görs en språklig justering.

Övervägandena finns i avsnitt 4.

Kraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

2. Lagen tillämpas första gången i fråga om ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas efter den 30 juni 2025.

3. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas före den 1 juli 2025.

I *punkt 1* anges att bestämmelserna om omställningsstudiestöd träder i kraft den 1 januari 2025.

I *punkt 2* regleras tidpunkten för när lagen ska tillämpas första gången. Bestämmelsen innebär att de nya reglerna ska tillämpas i de fall då starten av den första period som den studerande ansöker om omställningsstudiestöd för i aktuell ansökan infaller efter den 30 juni 2025. Genom bestämmelsen kommer samma regler att gälla för samtliga ansökningar om omställningsstudiestöd som behandlas inom ramen för samma ansökningsomgång. Detta följer av de bestämmelser om ansökningsomgångar som finns i förordningen om omställningsstudiestöd. Av 26 § i förordningen framgår att omställningsstudiestöd beviljas i två ansökningsomgångar per kalenderår. En ansökan som avser studier som påbörjas under det första kalenderhalvåret kan lämnas in till Centrala studiestödsnämnden tidigast den 1 oktober året innan det år studierna börjar. En ansökan som avser studier som påbörjas under det andra kalenderhalvåret kan lämnas in till Centrala studiestödsnämnden tidigast den 1 april samma år. Enligt bestämmelsen i punkt 2 kommer ansökningsomgången som påbörjas den 1 april 2025 vara den första ansökningsomgång då de nya bestämmelserna tillämpas.

I *punkt 3* regleras i vilka fall äldre bestämmelser ska fortsätta att gälla. Bestämmelsen innebär att om den första period som den studerande ansöker om omställningsstudiestöd för i aktuell ansökan infaller före den 1 juli 2025 ska äldre bestämmelser gälla.

Övervägandena finns i avsnitt 5.

7.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (2022:864) om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd

32 § Om en studerande är anknuten till en omställningsorganisation ska Centrala studiestödsnämnden ge den organisationen tillfälle att yttra sig angående om och hur en utbildning

kommer att stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov *inom det arbetsområde som utbildningen gäller i enlighet med vad som anges i 15 §*. Omställningsorganisationen behöver dock inte ges tillfälle att yttra sig om

1. den redan har lämnat ett yttrande,
2. den har meddelat nämnden att den har avstått från att yttra sig,
3. ansökan avser omställningsstudiestöd före det kalenderår den studerande fyller 27 år eller efter det kalenderår han eller hon fyller 63 år, eller
4. ansökan avser omställningsstudiestöd för samma utbildning som den studerande redan har fått omställningsstudiestöd för.

Se kommentaren till 32 § i avsnitt 7.1.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

3. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för omställningsstudiestöd som lämnas för tid före den 1 januari 2026.

Lagen (2022:864) om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd träder i kraft den 1 oktober 2025 och tillämpas första gången i fråga om omställningsstudiestöd som lämnas för tid från och med den 1 januari 2026. Detta framgår av punkt 1 och 2 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen. I den nya *punkt 3* regleras att äldre bestämmelser fortfarande ska gälla för omställningsstudiestöd som lämnas för tid före den 1 januari 2026.

Övervägandena finns i avsnitt 5.